

En kort introduktion til bogen

Ved Steen Hvid og Jørgen Bloch-Poulsen

Bogen er udgivet i 2013. Den er skrevet i et let tilgængeligt sprog og kan downloades gratis fra Aalborg Universitetsforlag: www.forlag.aau.dk. under Open Access Udgivelser: <http://forlag.aau.dk/Shop/andre/default.aspx>

Bogen er forfattet af Jørgen Bloch-Poulsen i et samarbejde med Anett Tolstrup, Anne Væver, Malene Fogh Jensen, Mette Eskesen, Yrsa Gamborg og Jørgen Ørnskov.

Hensigten med dialogiske forældresamtaler

Bogen "Dialogiske forældresamtaler – alle vil jo gerne inddrages?" handler om, hvordan man kan skabe et om muligt endnu bedre samarbejde mellem forældre og pædagoger i daginstitutioner.

Bogen præsenterer en model for dialogiske forældresamtaler lavet i Oasen, Hørning. Vi håber, at den kan være til inspiration i andre daginstitutioner, måske også på skoleområdet og i andre sammenhænge, hvor inddragelse af forældre og andre relevante parter kunne bidrage til bedre løsninger og resultater for dem det drejer sig om, nemlig børn og unge.

Oasen er en daginstitution bestående af en almindelig vuggestue og børnehave samt en særlig stue, hvis børn har forskellige diagnoser som ADHD, autisme m.m. Institutionen er derfor også bemandet med særligt uddannede pædagoger, der samarbejder med psykologer og fysioterapeuter.

Samarbejdet mellem ansatte og forældre på denne stue bærer præg af dette, og børnene antages at have særlige udfordringer, som skal tackles i de handleplaner, der skal udarbejdes for at børnene udvikler sig bedst muligt.

De dialogiske forældresamtaler skal ses i dette lys. Børn med særlige udfordringer kræver kvalificerede handleplaner. Børn uden særlige udfordringer skal også have handleplaner og her vil et tættere samarbejde mellem forældre og pædagoger formentlig også kunne give bedre handleplaner.

Meningen med at skrive en forkortet udgave af bogen er at give en kort præsentation af de væsentligste elementer i dialogiske forældresamtaler; en appetitvækker, der inviterer til en yderligere undersøgelse af idéernes brugbarhed og relevans.

Den forkortede udgave kan anvendes i situationer, hvor deltagerne på kort tid skal præsenteres for bogens idéer, mens bogen kan være grundlag for en fordybning i emnet på universiteter og professionshøjskoler og på efteruddannelser, f.eks. PD (pædagogisk diplom).

Grundidé

Formålet med dialogiske forældresamtaler er, at børnene kan få en bedre trivsel, fordi de kan opleve bedre sammenhæng mellem deres liv hjemme og i institutionen.

I dialogiske forældresamtaler kan

- forældrene føle sig taget alvorligt, fordi deres viden om børnene kan bringes i spil
- pædagogerne opleve, at de får nye synsvinkler på barnet og
- pædagoger og forældrene trække på samme hammel.

Både forældre og pædagoger ved noget. Begge parter har noget at bidrage med. Dialogen mellem dem beror på en forestilling om, at de sammen kan være klogere end hver for sig. Det er dog nemmere sagt end gjort, hvilket også bliver klart gennem bogens udskrifter fra samtaler og interviews. Dialog betyder en særlig kvalitet ved en samtale, der indebærer, at man er villig til sammen at blive klogere; at beslutningen ikke er truffet på forhånd, men kan skabes i samtalen. Der er således mange samtaler, der ikke har dialogiske kvaliteter, f.eks. hvis beslutningen, om hvad der skal ske for barnet, var truffet på forhånd, eller at den ene af deltagerne i samtalen havde en bestemt hensigt, som samtalen skulle tjene til at legitimere.

Modellen er blevet til gennem et års dialogisk aktionsforskningssamarbejde mellem en gruppe specialpædagoger fra Oasen i Hørning (Anett Tolstrup, Anne Væver, Malene Fogh Jensen, Mette Eskesen, Yrsa Gamborg), en udviklingskonsulent fra SOSU-skolen i Silkeborg (Jørgen Ørnkov) og en aktionsforsker fra Aalborg Universitet, Cph (Jørgen Bloch-Poulsen). Senere er modellen udviklet sammen med en gruppe forældre.

Indførelse af dialogiske forældresamtaler betyder i praksis to ting:

1. At forældrene i dagsinstitutioner er medbestemmende på deres børns handleplan. Forældrene skal ikke blot informeres om, hvad der skal ske med deres barn det næste halve år. De skal inddrages i at formulere udviklingsmålene i handleplanerne for deres barn – i den udstrækning det passer dem. Således fortæller forælderen Hanne i et interview om sin første oplevelse med at have deltaget i en dialogisk forældresamtale:

Hanne: "Før var det testresultaterne og pædagogernes vurdering, der startede ud og satte dagsorden, når der skulle laves handleplaner for børnene: 'Testene og børnefysioterapeutens vurdering peger på, at han på det og det punkt ikke har udviklet sig alderssvarende, hvorfor vi [pædagogerne] foreslår ...' Pædagogerne vidste bedre ... Det, jeg rigtig godt kan lide ved denne her model [dialogiske forældresamtaler], det er, at det er mig som forælder, der starter ud med at sige: 'Hvad er det for nogle ting, jeg synes, vi skal have fokus på ...' Det kom bag på mig: 'O.k., det er mig, der skal sidde og skrive målene for mit barns udvikling på alle de her lapper.' Det var egentlig mit ord, der talte, mere end det har været tidligere. Og det kunne jeg faktisk rigtig godt lide. Så hvis det har været det, der har været jeres hensigt, så vil jeg sige, at så har I nået målet. Jeg blev lidt overrumplet over, at det var mig, der pludselig skulle være så meget på banen, fordi det var jeg. Det var mine ord, der stod på alle lapperne, og så tror jeg, at Malene [pædagogen] skrev et eller to ord [med andre mål] til ... Det var en helt anden måde at lave handleplan på set ud fra mit synspunkt. Det, synes jeg, var rigtig spændende."

Hanne er ikke bare forælder. Hun er også speciallærer på en folkeskole. Hun overvejer, om modellen kunne anvendes i specialundervisning på skolen som en ny måde at inddrage forældrene på dér:

"Jeg kunne rigtig godt tænke mig, hvis man kunne bruge noget i stil med den model, for så tror jeg, at man ville få forældrene mere på banen. Altså, de svageste børn, vi kan ikke alene løfte dem i skolen. Og hvis man så kunne lave noget a la det her og så sige: 'Prøv lige og hør: Nu er det faktisk jer [forældre], der skal hjælpe med at tage ansvar for jeres børn.' På den måde synes jeg, at det kunne være rigtig, rigtig spændende at lave sådan noget her."

Forældrenes deltagelse og medbestemmelse rejser naturligvis et centralt spørgsmål til overvejelse: Handler inddragelse, involvering og deltagelse alene om at forbedre dialogen for at give et mere sammenhængende børneliv eller er der andre interesser eller hensyn hos pædagoger, institutionsledelse eller forvaltning, som ikke vedrører barnet? Det kunne være besparelser, inklusion, større goodwill omkring institutionen osv.?

Dette svar kan ikke gives umiddelbart, men må afhænge af, hvorledes forældrene og pædagogerne vurderer samarbejdet på længere sigt, og hvordan børnene oplever livet i institutionen. Og skulle samtalerne have andre positive effekter på institutionen bredt set, er det kun udmærket.

2. At forældrene skal være med til at udvikle de dialogiske forældresamtaler, så de ikke kører efter en bestemt skabelon (og måske kører fast i en rutine). Forældrene skal ikke være forsøgskaniner i en model, som er udviklet af pædagogerne. De skal være med til at udvikle modellen. Samtalen skal løbende forbedres af pædagoger og forældre. Nogle forældre vil måske have mere, andre mindre indflydelse. Og hvad passer pædagogerne?

Det følgende er et eksempel fra den allerførste dialogiske forældresamtale, der fungerede som en slags pilotsamtale. Den finder sted i Asketræet, som er stuen for børn med særlige udfordringer i børneinstitutionen Oasen i Hørning vest for Århus, hvor

også Hannes barn går. Deltagerne er Anett og Mette, som er pædagoger, og Michael og Camilla, som er forældre til Mikkel, der har diagnosen infantil autisme, opmærksomhedsforstyrrelse (ADHD) samt mental retardering:

Anett (pædagog): "Udgangspunktet, for at vi sidder her, er, at vi gerne vil inddrage jer forældre i at lave handleplaner for Mikkel, så vi får en fælles forståelse. Så vi er sammen om det. Så I har lige så meget ejerskab til de handleplaner og fokuspunkter, som vi har. Så det er det, vi rigtig gerne vil have jer til at evaluere på: Om den form for samtale, vi nu har valgt, kan bruges til noget?"

Mette (pædagog): "Det her er tænkt som starten på en større forældreinddragelse i Asketræet som sådan, så vi får en større fælles forståelse."

Anett (pædagog): "Ja: Hvad sker der her? Hvad sker der hjemme, og hvorfor laver vi det, vi laver?"

Michael (forælder): "Ja, så vi arbejder i samme retning?"

Anett (pædagog): "Ja, lige nøjagtig. Det er ikke os, der kommer med mål og handleplaner, men vi sidder her sammen med jer og finder ud af det i en dialog."

Mette (pædagog): "Vi vil gerne gøre ansvarsområderne eller indsatsområderne tydeligere. Hvem gør hvad?"

Efter den indledende præsentation af ide og ramme er det op til forældrene at formulere udkast til mål eller indsatsområder til handleplanen for deres barn:

Michael [til Camilla]: "Ja, men skal vi lægge ud?"

Camilla (forælder): "Ja, det kan vi godt."

Michael (forælder): "Vi har vendt det sådan kort: 'Hvad vi kunne se som noget af det næste, vi kunne begynde at tage hul på i forhold til Mikkel?' Den primære udfordring ligger i, at han skal blive mere selvhjulpnen, blive bedre til selv at tage tøj og sko på, selv spille computer osv."

Camilla (forælder): "Vi snakkede rigtig meget om, at vi skulle have gang i det med computeren."

Anett (pædagog): "Ja, det giver rigtig meget mening ... Jeg synes, det lyder som et rigtig godt bud på et mål eller indsatsområde ..."

Camilla (forælder): "Jeg er overbevist om, at han kan få rigtig meget gavn af det på mange måder."

Anett (pædagog): "Ja, det er nemlig det. Det er også en rigtig god kognitiv måde for ham at få det ind på."

Michael (forælder): "Ja, det er noget, der kan hjælpe ham."

Senere siger Michael i et interview om samtalen:

Michael: "Det handler om at få folk samlet omkring bordet." ... "Det giver nogen gode snakke mellem forældre og pædagoger: 'Hvad er også et realistisk mål?'"

Michael mener, at fokuseringen på, at Mikkel kunne aktivere sig selv, har båret frugt, så forældrene nu ikke behøver være 100% på ham derhjemme. Han er blevet bedre til

at aktivere sig selv ved computeren. På den måde har det været godt, at der også har været fokus på Mikkel uden for Oasen i samtalen. Konkret i hjemmesituationen havde forældrene behov for, at han kunne være mere selvhjulpen i betydningen at kunne beskæftige sig selv noget mere. Som familie har de nemlig behov for ikke hele tiden at skulle "være på" Mikkel. Både fordi de har et andet barn, og fordi de har brug for tid til sig selv som voksne. Derfor foreslog de computer – mere spil og læring – som mål, så han kunne komme til at bruge mere tid alene:

Michael: "Og det blev det vigtigste mål. Det er godt at sætte sit fingeraftryk på det."

Omvendt er der også noget, som Michael kunne ønske forbedret:

Michael: "Jeg synes desværre, at der p.t. mangler noget i den efterfølgende opfølgning ... Da vi mødes et halvt år efter, da har vi ikke haft noget statusmøde."

Michael mener derfor, at der bør være et statusmøde efter tre måneder med mulighed for justering. Det har der – til forskel fra tidligere – ikke været denne gang, hvorfor man let mister fokus. Man burde også starte møderne med at følge op på mål fra sidst:

Michael: "'Er der noget, vi kan sætte flueben ved, eller?' ... Og så skal man starte det næste møde med at gøre status: 'Det, vi besluttede sidst, var ... Er vi nået i mål?'"

Det andet forbedringsforslag handler om at inddrage flere af de mennesker, der er involveret i barnets liv. Ud fra en helhedsbetragtning kunne man måske inddrage flere interessenter: aflastningsinstitution, aflastningsfamilie, barnepige, bedsteforældre samt pædagoger og forældre:

Michael: "Jo mere man kan sikre, at alle de her personer, der er rundt om det her lille barn, har fokus på det samme, jo længere kommer vi jo. Så hvis man skulle gøre det her endnu bedre, så skulle man jo lave en inddragelse af alle de her personer, som er i nærmiljøet omkring barnet. Tænke sig, hvis man kunne sørge for, at det var helhedsdækkende, så tror jeg da, at man ville se en endnu bedre udvikling inden for de områder, man har valgt at prioritere."

Hvor mange, der skal inddrages, må naturligvis bero på en lokal dialog og vurdering. De centrale formål er, at forældrene får medbestemmelse på handleplanen for deres børn, og at de får medbestemmelse på den løbende udvikling og forbedring af de dialogiske forældresamtaler. På moderne dansk hedder det, at både handleplaner og samtaler skal samskabes.

Som det fremgår af faderens bemærkninger, er det vigtigt at der løbende samles op, så forældrene kan få afstemt deres egne vurderinger med pædagogernes. Det giver et bedre grundlag for at handle.

Den model, som er udviklet af specialpædagogerne i Hørning er ikke tænkt som en rettesnor for andre institutioner, hvor man gerne vil bidrage til et om muligt endnu bedre samarbejde mellem hjem og institution. Bogen beskriver, hvordan modellen blev til, og hvordan den bruges. Vi håber, den kan fungere som inspiration, så enhver institution kan lave lige den form for samarbejde mellem pædagoger og forældre, som passer dem.

Hvad gør man så i praksis, når samtalerne skal i gang?

I Hørning besluttede pædagogerne, at de ville indrette det lokale, hvor samtalen med forældrene skulle foregå, på en særlig måde. Det skulle være hyggeligt med kaffe/the/vand, frugt/kage på bordet. Bordet skulle stå, så forældre og pædagoger sad over for hinanden. Og

så skulle der hænge nogle særlige papirer på væggen bag pædagogerne (det kommer vi tilbage til).

Ellers startede mødet lidt som i eksemplet ovenfor (Mikkel) med, at pædagogerne fortalte om formålet med at inddrage forældrene, og at de derefter bad forældrene om at fortælle, hvilke områder de helst så deres barn udviklede. De mål blev skrevet på små post-it-lapper, der lå på bordet. I sjældne tilfælde kom pædagogerne med nogle ekstra forslag. For ikke at virke styrende havde pædagogerne ikke skrevet nogle mål for barnet på forhånd, men som oftest svarede forældrenes ønsker til de mål, som pædagogerne havde mere eller mindre klart formulerede i hovedet. Det gav pædagogerne udtryk for i interviews efter den aktionsforskningsproces, der førte til skabelsen af modellen for dialogiske forældresamtaler.

For at være sikker på, at man i samtalen ikke glemte nogle udviklingsområder, havde pædagogerne forinden søgt at formulere 6 områder, som man lige skulle checke, nemlig 'kognitiv', 'motorik', 'social', 'selvhjulpnen' og 'kommunikation'. Senere blev 'adfærd' tilføjet.

På A-4 papirer med hver sin farve var de 6 målområder eller kategorier hængt op på væggen bag pædagogerne synlige for forældrene. På bordet lå så små post-it i 6 forskellige farver, der matchede A-4-papirerne, som målene kunne skrives på efter en drøftelse af, om målet nu hørte til den ene gruppe eller den anden (eller måske flere på samme tid). I Hørning gav det med jævne mellemrum anledning til gode drøftelser mellem forældre og pædagoger. Hvad betyder f.eks. 'selvhjulpnenhed' for jer som forældre – og for os som pædagoger? Skal vi hænge det mål op dér eller dér?

Hanne kan godt lide, at pædagogerne har skrevet nogle kategorier op på forhånd:

Hanne (forælder): "Det er fint, at pædagogerne med kategorierne har markeret, at det kan være nogen af de her ting, vi kigger på."

For Hanne giver det mening at skrive sedlerne/post-it og derefter reflektere over i hvilke kategorier, de skal placeres:

Hanne: "F.eks. i den dér med selvhjulpnenhed, der har min dreng ikke nogen problemer, men så var der jo noget i nogen af de andre."

Når pædagoger og forældre har aftalt, hvem der er ansvarlig for hvad, er der efterfølgende en tæt kommunikation via kontaktbogen, hvor man deler viden med hinanden om, hvordan det går med målene. Det sker i meget højere grad end tidligere efter Hannes opfattelse. Helt på linje med pædagogernes selvkritik, som den udfoldes i bogen, advarer Hanne om, at de pædagogfaglige kategorier (specielt: 'Kognitive mål') kan genskabe det hierarki, som man ønsker nedbrudt – især i forhold til mindre ressourcestærke forældre. Så hvis nogen har et mere forældre-venligt alternativ til "kognitiv" er de velkomne. Intellektuelle færdigheder, omtanke, viden osv. har været bragt i forslag undervejs i processen, men ingen passede pædagogerne helt.

Indretning af lokalet, pædagogernes og forældrenes placering og brugen af post-it sedler er alle med til at skabe en kontekst, som påvirker samarbejdet om børnene. Det kendes også fra andre sammenhænge, f.eks. MUS, interview og ansættelsessamtaler.

En fast bordplan besluttet af pædagogerne vil cementere pædagogernes betydning relativt til forældrene, hvilket er u hensigtsmæssigt, hvis pædagogerne ønsker at involvere forældrene mere. En mere løs bordplan vil signalere ligeværd og åbenhed.

Brugen af kategorier er ligeledes vigtig. Det har betydning, hvem der foreslår at anvende kategorier og tilsvarende, hvilke kategorier der er tale om. Inddragelse af kategorier kan ses som et udtryk for en professionalisme, som pædagogerne har og forældrene (sædvanligvis) ikke har. Forældrene vil typisk bruge hverdagsbegreber i deres beskrivelse af barnet med

mindre de selv er professionelle.

De specifikke kategorier sætter fokus på og fremhæver visse aspekter af børnenes adfærd og udvikling – og gør dem vigtige, mens andre aspekter på denne måde bliver skubbet i baggrunden.

Pædagogernes nye leder, Gitte, mener, at pædagogernes ide med at inddrage forældrene er lykkedes:

Gitte: "Den dér samkonstruktion, den lykkedes virkelig. Det er en god signalværdi i forhold til, at børnene er forældrenes. Og derfor er det så væsentligt også at få deres perspektiv ind. Alene det at vi sætter os ned og ikke lægger målene frem og siger: 'Nå, det er så målene for dit barn.' Altså, den mor vi sad til et handleplansmøde med i dag, dér indleder min kollega med at sige: "Hanne [moderen], vi vil gerne have, at du fører pennen, for det er jo Christian [hendes barn], vi laver mål for nu." Det er et signal om, at man bliver inviteret ind i et dialogisk rum, hvor målene ikke er sat på forhånd. Jeg synes også, det er en styrke, at der er sat en ramme for en dialog. Det med pennen går selvfølgelig ikke i forhold til forældre, der er ordblinde eller måske af anden etnisk baggrund. Dér må man tilpasse. Det er en kæmpefordel, at kategorierne er hængt op i forskellige farver, så forældrene kan se dem, og at der er små posters i tilsvarende forskellige farver, som man så kan skrive mål på. Det er simpelthen så konkret. Det gør både indholdsmæssigt og formmæssigt en forskel i forhold til den tidligere model. Der er en meget lettere stemning i denne her form med en samkonstruktionsproces ... Det er fint, at man ikke bare trækker på det verbale, når man skal tænke anderledes, men også det visuelle."

De 5-6 målområder er inspirerede af Kuno Beller, en teoretiker, der har haft stor betydning i pædagoguddannelsen. Gitte mener ikke, at de valgte kategorier i tilstrækkelig grad afspejler mål og læringstemaer i dagtilbudsloven:

Gitte: "Jeg kunne ønske, at vi i højere grad kunne få fokus på fællesskaber, og det læringsmæssige i fællesskaber, og at føle sig som en optaget del af et fællesskab, frem for at have fokus på færdigheder og adfærd og de dér ting, som vi synes, vi kan regulere på".

Hun kunne godt ønske nogle andre mål-kategorier, nogle mere relationsorienterede. Lidt i denne stil:

Gitte: "Personlig-følelsesmæssig, Læring-viden-erkendelse, Sprog og kommunikation, så det ikke bare er kommunikation, Det musiske, Natur og naturfænomener, Kultur."

Disse målområder må diskuteres i hver enkelt pædagoggruppe. De skal ikke være en fast skabelon, men udgøre et levende dokument, der kan forbedres løbende. Det skal heller ikke være sådan, at barnet skal have mål inden for alle kategorier. De er blot ment som en pædagog-faglig huskeseddel: Har vi været hele vejen rundt?

Som det tidligere er nævnt, har kategorierne betydning, og det bliver klart mere kompliceret, når dagtilbudslovens formål og intentioner skal tages med i samtalen. Dilemmaet er, om de flere kategorier kan give mere præcise beskrivelser af børnenes liv og dermed bedre handleplaner, men samtidig medføre at forældrene får sværere ved at deltage på lige fod i samtalen og på denne måde bevæge sig væk fra det oprindelige mål.

Derefter blev der prioriteret: hvilket mål var det vigtigste? Hvad kunne forældrene gøre? Hvad kunne pædagogerne gøre? Var det et langsigtet eller et kortsigtet mål?

Camilla (forælder): "Der er et rigtigt godt samspil mellem os som forældre og dem som fagpersoner ... Det er godt at sætte sig ned med nogle fagpersoner og overveje, hvad der er vigtigt."

Sådan opleves det også af pædagogerne, f.eks. siger Anett:

Anett: "Det er meget mere i øjenhøjde i dag ... Vi bliver meget mere menneskelige ved at vi også kan sidde og være i tvivl ... Det gør det hele lidt mere menneskeligt, at man kan sige: 'O.k., det skal jeg lige gå tilbage og finde ud af.' ... Bagefter er der en anden kontakt mellem os, fordi vi har siddet i det her rum, hvor vi er ligeværdige. Det har været rigtig svært at skabe før ... Vi har en større forståelse for hinanden ... Og jeg synes, det er den væsentligste forskel, at vi samarbejder omkring børnene. Og vi ikke bliver de dér, der alene ved ... Alle vil jo gerne, at man kommer mere i øjenhøjde, ikke? Det har udlignet ansvaret. Det er dér hele dynamikken bliver anderledes".

Yrsa (pædagog) har netop holdt et handleplansmøde med en forælder efter den nye model:

Yrsa: "Det var meget tankevækkende, hvordan forælderen synes, hun kom på banen. Det var helt tydeligt at mærke på hende, ikke også, at hun blev set og hørt. Man kunne mærke, det var vigtigt for hende."

Når forælderen er med til at bestemme målene, og når forælder og pædagog sammen prioriterer dem, så bliver det meget nemmere at skrive handleplaner, der kan realiseres. Handleplanerne bliver konkrete. Det kommer mere til at dreje sig om at konkretisere:

Yrsa: "Da jeg så skulle skrive den handleplan ind, så var det meget nemt, for det hele var jo sådan set afgjort, både prioriteringen og det hele. Det var meget tydeligt, hvad der skulle stå i den handleplan. Selve planen var jo sådan set skrevet på forhånd på sedlerne, så jeg skulle bare komme med konkrete forslag til, hvordan målene kunne nås."

Det gør noget afgørende, at forældrene selv som hovedregel skriver målene. Det giver ejerskab:

Yrsa: "Jeg tror, det gør et eller andet, at det er forældrene, der selv sidder og skriver det ... Man får mere ejerskab over det. Det tror jeg simpelthen. Det er helt tydeligt, ja."

Da jeg (Jørgen) i interviewet spørger, om det kun er forældrene, der sætter målene, henviser Yrsa til en konkret situation, hvor hun – til forskel fra, hvad der almindeligvis er tilfældet – havde et mål med som pædagog:

Yrsa: "Emma skulle arbejde med sin jeg-følelse. Hun skulle blive bedre til at sige fra. Og det var noget, vi allerede var i gang med. Hun skal bakkes op i sin jeg-følelse. Så det var sådan set et mål, vi havde med fra sidste gang. Hun kan være lidt for samarbejdsvillig. Men ellers er det normalt forældrene, der formulerer målene ... samtidig er Emma en enormt ivrig pige, så hun er tilbøjelig til at afbryde. Derfor skal der laves en social historie, der skal læses op for hende både hjemme og i institutionen: 'Jeg hedder Emma. Jeg vil øve mig i at lade være med at afbryde, når der er nogen, der snakker sammen. Jeg skal vente, til de er færdige med at snakke, og så må jeg gerne sige noget.' Det er jeg spændt på, hvordan kommer til at virke, men jeg tror, at hun er klog nok til at forstå det. Det bruger vi også ved nogle af autisterne."

Når målene er formuleret, er det er fælles anliggende at kategorisere og prioritere dem:

Yrsa: "Det er en meget overskuelig model. Når man sidder her [interviewet foregår samme sted som forældremøderne], så er det ikke bare sådan nogle ord [kategorierne], der svæver i luften, men de har bid sådan i en virkelighed. Man kikker ikke på ordene til en start. Det er meget spændende. Der sker et eller andet, når man sidder over for forældrene og skal til at rubricere målene i de forskellige kategorier: 'Hvad hører det så under?' Det bliver et fælles anliggende. Det er ikke os, der siger: 'Nå, men det mål hører ind under den kategori.' Det er sådan en spørger ind. Der er ikke sådan noget med, at så sidder vi bare og putter det i facitlister. Forældrene er med i den proces, også. Altså, det, synes jeg, er det helt stærke ved denne her model."

Yrsa mener, at de valgte kategorier er lidt kliniske:

Yrsa: "De er sådan lidt hårde hvidevarer alle sammen."

Den løbende refleksion og læring er derfor central:

Yrsa: "Når man går i gang med sådan en metode, så skal man kigge på det og lige mødes en gang imellem og samle op: 'Hvor er vi henne nu? Er der nogen ting, der skal justeres?'"

Skal forældrene forberede sig?

Undervejs i forløbet havde vi en længere drøftelse om, hvorvidt forældrene skulle forberede sig til de dialogiske forældresamtaler, hvor grundlaget for handleplanerne skulle skabes. Skulle forældrene have et skema med de seks kategorier, som pædagogerne havde valgt, som de kunne udfylde på forhånd (kognitiv, motorisk, social, selvhjulpen, kommunikation, adfærd) – eller ...? Hvordan ville de i givet fald have det med det?:

Anett (pædagog): "Og det kan jo også være, at nogle forældre vil synes, at det bliver for meget at få sådan et stykke papir med hjem med de dér ord på med en forventning om, at de skal forberede sig?"

Mette (pædagog): "Det skal vi have afklaret på forhånd." ...

Jørgen (aktionsforsker): "Det her er et problem, der altid er forbundet med involvering. Ja, jeg tror ikke, I kan komme til at vide på forhånd, hvad forældrene vil have. Mit forslag er, at I beslutter noget, og så spørger forældrene, hvordan det virker. På tilsvarende måde, som jeg ikke kunne vide på forhånd, at den måde, jeg havde lavet udkast til dagsorden til vores møder, ikke fungerede for jer. Det kunne jeg først finde ud af, når jeg samarbejder med jer. Og I kan ikke vide, om forældrene har brug for at forberede sig eller ej."

Anett: "Ja, vi kunne jo give dem et stykke papir og bede dem finde ud af, om de kunne bruge det."

Mette: "Ja, om de har lyst, ikke også."

Malene (pædagog): "Nemlig."

Helle (leder): "Kunne man f.eks. sige: 'Er der noget, vi har glemt, noget du kunne ønske, vi havde spurgt om?'"

Flere: "Ja"

Malene: "Og så synes jeg, at vi skal huske, at det er deres børn, de kommer for at snakke om. Så et eller andet sted vil de vel gerne forberede sig."

Flere: "Ja, helt sikkert."

Helle: "Det synes jeg, du har ret i."

Malene: [smilende] "Det er jo guldets, de kommer for." ...

Svaret på spørgsmålet, om forældrene skal forberede sig, er altså, at det må man finde ud af sammen ved at prøve sig frem. Det er sikkert også forskelligt fra forælder til forælder. Det er dog vigtigt at understrege betydning af ligeværd her. Så hvis pædagogerne forbereder sig, så bør forældrene også gøre det, men måske på hver sin måde. Åbenhed om betydningen af dette er vigtig.

I Hørning valgte man at lave en introduktion til forældrene, som satte en ramme for samtalen:

"Kære forældre

Vi vil gerne indbyde jer til et møde, hvor vi i fællesskab får klarlagt, hvilke områder jeres barn har ekstra brug for støtte og udvikling til.

Formål: Vi vil på Asketræet gerne sikre os et tæt og konstruktivt samarbejde med jer forældre. Vi synes, at det er vigtigt, at vi har fælles forståelse og fælles mål for jeres barn.

Inden mødet: I behøver ikke forberede jer til mødet, vi tager udgangspunkt i vores daglige oplevelser med jeres barn.

Vi ser frem til at mødes med jer d. ... kl. ... i mødelokalet i Børnehuset Oasen.

Venlig hilsen"

Hvad gør man, hvis forældre og pædagoger ikke er enige om målene?

I forbindelse med skabelsen af modellen løb vi ind i en række problemer. Nogle af dem er dilemmaer. De kan ikke løses, men man må finde en måde at tackle dem på. Her er et sådant dilemma: Hvad nu, hvis der er uenighed om barnets situation og udviklingsmuligheder, som ikke kan afklares gennem en dialog?

Hvis der er uenighed mellem pædagoger og forældre, hvem er så ekspert i betydningen den, der bestemmer og tager en beslutning?:

Mette (pædagog): "Hvad så, hvis vi står i den situation i forhold til nogle forældre, som vi står i nu: De ser deres barn på én måde, vi ser det på en anden. Hvem er eksperten dér? De ser noget med deres øjne, og vi ser noget med vores, og vi ser to vidt forskellige ting, ikke også."

Anett (pædagog): "Det bliver svært, men det er også lige præcis her, at den model kommer til sin ret ... Her er vi simpelthen bare nødt til at blive ved målene. Og jeg tror – et eller andet sted – så er det de samme mål, vi har."

Mette: "Ja, de mener, vi skal starte her, mens vi mener, at vi skal starte dér. De tror, hun [barnet] er bedre, end vi mener, hun er. Det er en udfordring. Og jeg tror, det er nogle sjældne tilfælde, men hvem skal egentlig bestemme, hvor vi skal starte? ... Jeg vil jo ikke arbejde for noget, fordi forældrene har sagt det, når jeg ikke kan se, det giver mening. Er det det, vi skal? Det bliver godt nok en spændende udfordring."

Anne (pædagog): "Så kunne man måske evaluere efter en måned og sige, at det gik altså ikke?"

Mette: "Men hvor er vores faglighed så henne? Det er jo os, der ved, hvordan man skal lære sådan et barn at lege for eksempel."

Anne: "Men det synes de [forældrene] måske ikke."

Mette: "Nej, det er selvfølgelig rigtigt." ...

Malene: "Men er vi ikke bare nødt til at holde fast i vores faglighed og sige: 'Det er faktisk os, der ved noget om det her?'"

Jørgen (aktionsforsker): "Men du har inviteret mig [forælder] som ekspert, pas på."

Malene: "Nej, jeg har ikke inviteret dig som ekspert, men som en med en stor viden omkring dit eget barn."

Jørgen: "Det har du ret i. Det anerkender jeg."

Anne: "Ja, det er forskellen."

Mette: "Ja, men jeg kan godt se: Hvad er alternativet? Er det, at vi giver dem [forældrene] den handleplan, for det har vi gjort indtil nu. Og den har de bare sagt: 'Ja, det er fair nok' til, men hvor fedt er det? Jeg får lige en åbenbaring her: Hvis det er det, forældrene vil, så er det jo de vilkår, barnet må leve med. Hun [barnet] har jo forældrene hele livet, mens hun måske kun skal være sammen med os et halvt år mere? Så vi bliver nødt til at arbejde i samme boldgade. Det nytter jo ikke noget, at vi sidder her med vores faglighed. Så skal hun jo i en almindelig børnehave, hvis det er det, forældrene vil. Altså i princippet. Og så må vi jo sige: 'O.k.' Det er ligesom deres barn."

Anne: "Ja, det tror jeg også, at du har ret i, for ellers bliver det jo bare dårligt samarbejde." ...

Jørgen: "Jeg synes, det er meget vigtigt, at det her emne bliver bragt op. Spørgsmålet i forbindelse med dialog er altid: 'Kan man opnå enighed, eller kan man ikke?' Kan man opnå konsensus – er det det, der er formålet? Eller bliver man nødt til at anerkende forskellige stemmer? Og for mig er dialog en undersøgelse af, om man kan opnå enighed ved at lade forskellige stemmer komme frem."

Yrsa (pædagog): "Ja, det er rigtigt."

Jørgen: "Hvis det så viser sig, at vi kan åbenbart ikke blive enige, og det er sådan, at der skal tages en beslutning, så tror jeg, at jeg ville sige, ligesom du Mette: 'Det er deres barn. Vi har som specialpædagoger gjort, hvad vi kunne. Vi har sagt, hvad vi synes, vi skal. Men det var ikke det, de [forældrene] valgte.' Det må vel så være konklusionen. Og det kan jo være møgirriterende. Vi har formodentlig alle sammen stået i sådan en situation, hvor man tænker: 'Enhver kan sgu da med et halvt øje se, at det ikke kan lykkes!'"

Yrsa: "Ja"

Anne: "Det synes jeg så også."

Jørgen: "Eller er I parate til det? Det ved jeg ikke. Det er mere for at undersøge det?"

Anett: "Jo, men det er vi da nødt til. Vi har jo ikke andre muligheder."

Mette: "Ja, vi kan jo kun blive ved med at diskutere og diskutere, og så ender vi jo i sådan en magtkamp, ikke også? Og det skal vi ikke ende i, for det får vi ikke noget ud af, vel?"

Yrsa: "Men det er jo også det, der er hele temaet i det her koncept, som vi har lavet nu. Det er jo, at de [forældrene] får indflydelse."

Jørgen: "Og på den måde er det måske rigtigere at sige, at de [forældrene] har en viden, som du greb mig i før, Malene, snarere end at de er eksperter."

Malene: "Men samtidig så synes jeg også, at det skal være lovligt at sige: 'Med vores faglighed, så er det dér simpelthen ikke i orden. Man skal jo ikke sælge sin faglighed.'" ...

Jørgen: "Respekt for det. Det er jo at stå på sin faglighed."

Malene: "Ja, i de ekstreme, totalt umulige situationer. For i de fleste tilfælde vil der ikke være noget problem."

Anett: "Men det har været godt at få italesat, at vi ikke bare skal tage imod alt."

Jørgen: "Ja, specielt med den vind, der blæser i øjeblikket, hvor man betragter borgere som kunder, og så tænker, at kunder altid har ret. Dér er det vigtigt at holde fast i sin egen faglighed. Samtidig siger det også noget om dialogens muligheder. I vil gerne have dialog i betydningen af fælles undersøgelse. Men der er nogle grænser, så man med sig selv ved, at min faglighed er ikke til forhandling."

Anett: "Nemlig."

Anne: "Nej, dér kan vi ikke gå ret meget på kompromis. Selvfølgelig går man på kompromis, men der er nogle grænser."

Ud over dialogens grænser rejser samtalen også spørgsmålet om et centralt dilemma i dialoger: Man kunne ønske, at det var muligt til en start at kunne præcisere, hvad der er til dialog, dvs. fælles undersøgelse og muligvis fælles beslutning, og hvad der ikke er. Ofte går det imidlertid først op for en i løbet af samtalen, hvad der alligevel ikke er 'til dialog'. Dilemmaet kan måske reduceres en smule ved at parterne gør meget for at tydeliggøre, hvori uenigheden består. Om der er tale om uklarhed i beskrivelser, forskellige opfattelser, uenighed om mål og midler eller om prioriteringer. Tilsvarende kan der aftales forsøg, hvor man i en periode arbejder efter en bestemt hypotese og derefter evaluerer om hypotesen er rigtig eller forkert. På den måde kan man imødegå en tendens til monopolisering af viden og beslutningsret.

Dialoger er uforudsigelige og kan derfor skabe utryghed. Således siger Mette (pædagog) i et afsluttende interview med mig:

Mette: "Jeg har virkelig lært rigtig meget af den proces dér. Jeg har taget til mig, måske behøver der ikke altid være et facit på det, man skal lave. Måske skal vi bare prøve hen ad vejen, og så finder vi ud af, hvad der er den gode måde ... at prøve at være i det dér ingenmandsland, det har jeg måske fået mere mod på."

Jørgen (aktionsforsker): "Og det gav ikke anledning til for store frustrationer?"

Mette: "Nej, slet ikke. Og så det med, at vi lod nogle forældre være med i pilotsamtalerne. Det havde jeg ikke tænkt på, at man kunne, men det ville jeg

godt kunne gøre fremover med noget andet. Det giver så meget, hvis man tør være i det samspil med forældrene.”

Jørgen: ”Det er jeg glad for, at du siger. Det er virkelig en udfordring ved alle forandringsprocesser, om man tør være dér, for det er dér, det sner, men det er jo også dér, det er farligt, eller hvad man skal sige.”

Mette: ”Ja, det gav bare megameget energi. Hvor var det fedt at prøve. Så det kunne jeg godt tænke mig at gøre igen.”

Jørgen: ”Det er sjovt. Jeg skal holde et kursus på en masteruddannelse i morgen, og da har jeg tænkt mig at starte med at fortælle, at 70 % af alle organisationsudviklingsprojekter ikke lykkes. Jeg tror, det er, fordi man på forhånd har opstillet nogle alt for skarpe planer, som man ikke kan følge, fordi processerne ikke er til at forudsige. I hvert fald når det er lidt mere kompliceret, ikke?”

Mette: ”Ja, og det er også noget med det ejerskab, som man [forældrene] så ikke får så ... Omvendt har vi lært, at man kan føle sig tryk i noget, som man egentlig ikke er tryk i. Nu er jeg bare tryk ved, at jeg ved, at jeg ikke er tryk. Det er fint.

Uenighed mellem forældre og pædagoger om børnenes behov og udviklingsmuligheder og de dilemmaer, der kan følge af det, kan i bedste fald håndteres gennem en tydelig beskrivelse af dilemmaets indhold og en efterfølgende fase, hvor der arbejdes afprøvende for at se, hvordan barnets situation kan forbedres.

Mange kender sikkert Freire's parole om, at du laver vejen ved at gå den. Her, at du laver en model for dialogiske samtaler ved at afholde dem. Det er en udfordring.

God læselyst

Vi håber, at du, når du har læst den korte introduktion, vil have lyst til at læse bogen.

Bogen vil efter vores vurdering kunne læses af alle med interesse i special- og normalområdet og/eller interesse i aktionsforskning, dvs. pædagoger, lærere, studerende, forældre, politikere, konsulenter og (aktions)forskere.

Bogen er ikke en traditionel lærebog eller fagbog, hvor præsentation af teori er adskilt fra analyse af praksis. De mere teoretiske og metodiske refleksioner er skrevet ind i redegørelsen for det års samarbejde, der førte til skabelsen af en dialogisk forældresamtalemodel, fordi de er udsprunget af dette forløb. Bogen er således tænkt som en dialog mellem teori og praksis, hvorigennem begge forhåbentlig kan forbedres. Ikke som en anvendelse af teori på praksis.

Kommentarer er meget velkomne.

Steen Hvid, konsulent, cand. merc. (tidl. lektor på UCC),

Fa. Konsensus, steen.hvid@konsensus.biz, 21434812 &

Jørgen Bloch-Poulsen, lektor, ph.d., aktionsforsker, AAU/Cph,

Institut for læring og filosofi, jbp@learning.aau.dk; 40177352